

Štirideset let Sodobnosti

Ciril
Zlobec,
urednik

Bibliografija je precej natančna veda, ravna se celo po mednarodnih kriterijih in standardih, vendar so v njej – kot pri vsaki stvari – tudi vmesne lege, ki dopuščajo nekoliko subjektivnejše označitve.

Nekaj takšne subjektivne možnosti ali nevarnosti ali samovolje se ponuja tudi v tem primeru, ko skušamo določiti pravo »starost« Sodobnosti, ki – po enem od možnih kriterijev stroke – končuje s pričujočo številko štirideset let izhajanja. To seštevanje letnikov lahko spremljamo tudi na platnicah revije. In prav ob tej številki lahko zapišemo, da je jubilejna: z njo se zaključuje štirideseti letnik, to pa pomeni, da je doslej pod to bibliografsko oznako izšlo 480 številok.

In vendar: revija je pod tem naslovom začela izhajati že leta 1933 in prenehala v prvem letu okupacije, ko je bil napovedan tudi kulturni molk. O kulturni in politični naravnosti predvojne Sodobnosti sta v letnikih 1990/91 pisala J. Prunk in A. Gabrič, z njima je, prav tako v Sodobnosti polemiziral J. Gradišnik. Za revijo Novi svet, ki je začela izhajati po vojni (1946–1952), je veljalo, da nadaljuje ali prevzema izkušnje in ambicije predvojne Sodobnosti. Vez med obema je bil njun urednik Ferdo Kozak, pa tudi dobršen del sodelavcev je ostal isti. Leta 1953 se je ta naslov »izgubil« in namesto Novega sveta se je pojavila Naša Sodobnost. Glavni urednik ob zamejavi naslova je bil spet Ferdo Kozak: aluzija na predvojno Sodobnost je bila očitna. Dokončna vrnitev k tradiciji pa se je zgodila deset let kasneje (1963), ko se je uredništvo z glavnim urednikom Dragom Šego odpovedalo prilastku »naša« in se odločilo za prvotni naslov, ki ga revija nosi še danes.

Tako lahko govorimo o reviji, ki je začela izhajati pred devetindesetimi leti, doživljala razne spremembe v naslovu, v uredniški politiki, v menjavah generacij, estetskih in kulturnih tokov, tako da notranji lomi in prehodi ne sovpadajo zmerom z menjavo imena. Literarna zgodovina in teorija priznavata določeno kontinuiteto od leta 1933 (glej leksikon Literatura Cankarjeve založbe pod gesli Sodobnost, Novi svet, Naša sodobnost), strožja bibliografija pa priznava sedanji Sodobnosti čas od leta 1953, ko je začela izhajati kot Naša sodobnost, kajti vrnitev k prvotnemu naslovu (Sodobnost) leta 1963 ni pomenila nobene notranje spremembe: uredništvo se ni zamenjalo, osnovno jedro sodelavcev je ostalo.

Če torej ostanemo pri označitvi stroke, praznuje Sodobnost s pričujočo številko svojo štiridesetletnico. Je v revialistiki štirideset let dolga, kratka doba?

V vsakem primeru gre pri Sodobnosti za dovolj dolgo življenje, ob katerem upravičeno lahko govorimo o tradiciji. Vendar je tradicija, ko gre

za revialistiko (slovensko pa še posebej) zelo varljiv ali vsaj raztegljiv pojem. Najmanj tvegamo, če jo razumemo kot trajanje, kot bolj ali manj evolutivno prehajanje iz časa v čas, v katerem so ostre zareze in prelomi prej izjema kot pravilo. Naknadno branje, z določene časovne distance, kaže manj konfliktnosti, kot jo avtorji in uredniki doživljamo sprti, včasih ob generacijskih ali estetskih soočanjih, še pogosteje ob političnih in družbenih spremembah, ki pri nas nikoli ne gredo povsem mimo kulturne sfere. Obratno: prelistavanje Sodobnosti skozi vsa ta leta to ugotovitev samo potrjuje: ob literaturi (beletristiki in kritiki) je prav nacionalna tematika najpogosteje zastopana. Nemalokrat v usodni soodvisnosti s kulturo, in obratno: kultura, zlasti takrat, ko se njeni ustvarjalci prepoznavajo v »gluhi lozi«, ko so socialno neučinkoviti in neodmevni, odpira z razkrivanjem svoje krize tudi družbeno in nacionalno krizo. Kot da na Slovenskem ni mogoče nobene stvari obravnavati in reševati ločeno, neodvisno od drugih, kot da je v našem nacionalnem prostoru vsaka stvar sama zase prešibka, da bi lahko zaživila in učinkovala samostojno, neodvisno.

Tako se skrb za kulturo iz generacije v generacijo preveša v zaskrbljenost, ki je pogosto upravičena, še večkrat pa ne, saj bi bila bolj na mestu naša trdna volja, da se tudi sami prilagodimo svetu, ki je vse manj sentimentalno celo do človeških življenj, kaj šele do vrednot kulture in umetnosti.

In kaj ima v takšnem kontekstu opraviti revialistika, Sodobnost še posebej?

Kulturni revialistiki, tako Sodobnosti kot drugim revijam, pripada posebno mesto. Postavimo jo lahko med dnevno informativna občila, ki premorejo tudi kritiško besedo in se zanjo zavzemajo, ter knjigo kot zao-kroženo avtorsko stvaritev. Revialistika s prepletom vseh možnih literarnih žanrov, različnih tematik in področij, ki so hkrati avtonomna in med seboj povezana, ustvarja in ohranja ozračje, razpoloženje in vednost, ki šele v takšni medsebojni povezavi, prepletenosti in soodvisnosti pomenijo celovitost kulture v nacionalni zavesti in vsakdanjih duhovnih potrebah.

Na prvi pogled imamo na Slovenskem relativno še kar precej literarnih in polliterarnih revij. Ko je socialna kriza najgloblja – in zdaj smo v taki nizki legi –, se spet in spet znajdejo v obtoku zamisli in predlogi o redukciji, združevanju, stapljanju. Gre za nevarno ideologijo, ki bi, če bi prišlo do njene uresničitve, destimulativno zožila slovensko kritiško misel, porušila sedanje ravnotežje tako v mišljenju kot v umetniški intuiciji, povečala bi nevarnost uniformiranja kulture in umetnosti, nujno pripeljala do diktata agresivnejših na račun »introvertiranih« ustvarjalcev, če je ta izraz na tem mestu primeren, ki nimajo ne moči ne talenta, da bi si sami in samó s knjigo utirali pot v javno zavest ali celo na tržišče. Seveda je selekcija v kulturi in umetnosti potrebna, nujna in pozitivna, vendar šele ob razpoložljivem gradivu, ko je izbor možen in ob njem kvalitativni kriteriji, ne pa v hipotetičnem prostoru pred kreacijo, pred nastankom dela, celo pred možnostjo, da delo nastane. Nobena skrivnost ni, da imajo tudi revije znotraj sebe nekaj takšne vnaprejšnje ekskluzivnosti, pogojene generacijsko, slogovno, morda tudi nazorsko (čeprav postaja prav ta vidik tudi v literaturi vse manj pomemben), v določeni meri lahko tudi prijateljsko, celo klanovsko, vendar je tudi ob taki praksi končni seštevek pluralen in komplementaren, s seboj prinaša plodno tekmovalnost in vrednostne kriterije.

Tu je že bila zapisana beseda o tradiciji. V zelo ohlapnem smislu, razen v časovnem, lahko o njej govorimo tudi, ko gre za Sodobnost. Vsaj zadnjih

dvajset in več let se v njej utrjuje tradicija notranjega pluralizma, pluralizma, ki je del uredniške politike in osebno prepričanje podpisane. Razlike med generacijami in slogi ne zamegljujejo podobe kulture, ki je v pretekanju časa večja spremenljivka, kot bi se to zdelo na prvi pogled, ampak ji dajejo globlji smisel in jo približujejo resnici življenja in občutju časa, o katerem prav besedna umetnost najbolj zanesljivo priča, kako nam (pogostoma neopazno) polzi skozi prste.

Stalni naročniki in bralci Sodobnosti imajo najbrž tudi sami tak občutek. In štirideset let Sodobnosti (če se držimo strogo strokovne klasifikacije) je dovolj dolga doba, da ima tudi literarna revija svoj razpoznavni obraz.

V svoji mladosti sem večkrat slišal misel, da so najboljše pesmi napisali pesniki, ki so šli skozi lakoto in umrli od jetike. In da je največja spodbuda za ustvarjanje – revščina. Danes takšnega cinizma sitih in oholih sicer ne slišimo, pri marsikom pa je takšen odnos do kulture ostal: kaže pa se v popolni ravnodušnosti do nje. Nekaj presenetljivega pa je vendarle v vsem v tem: čeprav pesniki ne umiramo več od lakote in jetike, je vendarle res, da vse globlja družbena kriza, ki je socialna in duhovna, silí mnoge razumnike, da več in ostreje razmišljajo, pesnike in pisatelje, da pišemo bolj z občutkom usodnosti kot radosti. In ker je stiska, v kateri se zdaj nahajamo, ena najbolj resnih doslej in nič ne kaže, da je bo kmalu konec, ni nevarnosti, da bi se posušilo pero pisočih v slovenske literarne revije.

Tako je tudi ta spoštljivi jubilej Sodobnosti, ki ga skozi vse leto nemo zaznamuje na platnicah (kar na treh mestih) rimska številka LX, samo trenutek v tradiciji, ki traja in se preprosto imenuje: Sodobnost.

Ljubljana, 4. 11. 1992